

KRASNOBRODZKI PARK KRAJOBRAZOWY

Rok utworzenia: 1988

Powierzchnia: 9 390ha

Otulina: 30 794ha

Położenie geograficzne: Wyżyna Lubelska – Roztocze żródkowe

Położenie administracyjne: województwo lubelskie, gminy: Krasnobród, Adamów, w powiecie Zamość, gmina Józefów, w powiecie Biłgoraj, gminy: Susiec, Tomaszów Lubelski, w powiecie Tomaszów Lubelski.

Cel ochrony: zachowanie unikalnych wartości przyrodniczych, historycznych, kulturowych i krajobrazowych Roztocza żródkowego, a w szczególności zwartych kompleksów lasów mieszanych z dużymi domieszkami jodły wraz z charakterystyczną florą i fauną.

RZECZA TERENU *Na tle budowy geologicznej*

Krasnobrodzki Park Krajobrazowy jest położony w całości w obrębie Roztocza żródkowego. Zrobił Roztocza tworzą skały wieku kredowego. W okresie trzeciorzędu pokryły je liczne osady morskie, a po bujnej roślinności i zwierzętach perytykiego morza pozostały czapy wapieni. Czynniki niszczące, głównie woda i wiatr, spowodowały zniszczenie i usunięcie utworów trzeciorzędowych. Zachowały się one jedynie na wierzchołkach poszczególnych wzniesień zwanych ostałcami, głównie na Roztoczu żródkowym i Południowym. Przekształcenia tektoniczne w trzeciorzędzie doprowadziły do powstania licznych uskoków skalnych. W postaci progów zaobserwować je można wyraźnie w korytach Tanwi, Sopotu, Jelenia i Szumu. Spór czwartorzędowych zlodowaceń jedynie pierwsze (krakowskie) objęło Roztocze. Łódź skandynawski pozostawił sporadycznie drobne spotykane gazy narzutowe oraz płyty glin morenowych. Z tego okresu pochodzą też powszechnie występujące piaski na Roztoczu żródkowym i niewielkie ilości lessu. Na szczytach wzniesień Roztocza żródkowego ukazują się utwory kredowe przykryte niekiedy przez czapy skał trzeciorzędowych mające charakter ostałców. Zbocza i dna dolin najczęściej zalegają piaski (głównie czwartorzędowe). Ich grube warstwy tworzą w niektórych okolicach (np. pod Sułcem, Krasnobrodem, Józefowem) dość wysokie wydmy. W związku z najczęściej zalegającymi na powierzchni skałami Roztocze żródkowe bywa nazwane piaszczystymi. Uboga sieć rzeczna Krasnobrodzkiego Parku Krajobrazowego sprawia, że doliny rzeczne występują rzadko. Najbardziej wykształcona jest dolina Wieprza, który wpływa w obszar Parku koło miejscowości Turzyniec wytworzył w skrajnych dolinach. Rzeka wciśnięta się tu głęboko (ok. 50 m) w utwory wierzchowiny, przez co dolina ma tu stosunkowo strome zbocza. W pobliżu Kolonii Husiny znajduje się żródłowy odcinek Sopotu. Rzeka ta nie wytworzyła na terenie Parku wyraźnej formy dolinnej głównie z powodu występujących tu wydmy i niewielkich możliwości erozji węgłowej. Z dolin Wieprza i górnego Sopotu związane jest występowanie wydmy. W pierwszej są to izolowane proste wały, niewielkiej wysokości i długości. W obszarze żródłowym Sopotu i górnym odcinku jego doliny tworzą duże skupienie form prostych i pagórków złożonych. Wydmy proste mają wysokość kilku metrów i długość ich dochodzi do 1,5 km. Często pomiędzy pagórkami wydmy występują bezodpływowe zagłębienia deflacyjne. Najbardziej rozpowszechnioną formą rzeźby powierzchni Parku są suche doliny. Powszechność ich występowania wiąże się z budową geologiczną w obrębie Parku suche doliny, najczęściej wypełnione piaskami, grupują się w dwóch obszarach. Na południe od Krasnobrodu występuje rozczłonkowany system dolin asymetrycznych o kierunkach uchodzących do doliny Wieprza w okolicach tej miejscowości. Nieczynny kamieniołom

w Krasnobrodzie. Drugi, na południe od Wólki Hucińskiej i na zachód od miejscowości Róža, związany jest z systemem górnego Sopotu. Asymetrycznie?? dolin w obu obszarach wyra?a si? różnic? nachylenia zboczy. ?agodne maj? nachylenie 10? - 15? i pokrywaj? je utwory czwartorz?dowe (piaski, gliny pylaste), a strome, g?ównie o ekspozycji zachodniej 20? - 25?, buduje opoka. Przebieg suchych dolin wyra?nie wskazuje na ich zwi?zek z tektonik? i sp?kaniami ska? kredowych.

Najm?odsze form? morfologiczne rozcinaj?ca powierzchni? Parku s? w?wozy. Wyst?powanie ich zwi?zane jest z p?atami lessowymi. Zale?nie od stopnia rozwoju i intensywno?ci procesów erozyjnych maj? profil V-kształtny (debry) lub s? p?askodenne (parowy). Najcz??ciej s? to formy mieszane. W obszarze Parku omówione formy morfologiczne wyst?puj? w trzech rejonach. Na południowy zachód od Krasnobrodu rozwin??y si? na zboczach krótkie szerokie parowy. Zbocza Garbów Grabnickich rozci??y w?wozy o różnej d?ugo?ci i szeroko?ci. S? tu zarówno debry i parowy, jak równie? formy mieszane. Trzeci rejon w?wozów wyst?puje na zboczach poziomu wierzchwinowego wy?szego w okolicach wsi Zielone. S? to de debry i parowy o d?ugo?ci do 3 km.

KLIMAT

Klimat Rostocza różni si? od klimatu przyleg?ych terenów. Warunki termiczne na Rostoczku zbli?one s? do kontynentalnych. ?rednia roczna temperatura jest ni?sza na Rostoczku ni? w krainach przyleg?ych. Równie? zim? Rostocze jest mro?niejsze, ale w obydwu przypadkach różnice nie przekraczaj? 1?C. Najgor?sze dni notowano w sierpniu (36,5?C), natomiast najbardziej mro?ne w lutym (-30?C). Omawiany obszar wyróżnia si? szczególnie wielko?ci? opadów rocznych. Jest ich kilkadziesi?t milimetrów wi?cej ni? na obszarach przyleg?ych i wynosz? ok. 700 mm rocznie. Najlepsze warunki ?niegowe sprzyjaj?ce uprawianiu narciarstwa przypadaj? w styczniu i lutym. Pokrywa ?nie?na zalega nawet ok. 90 dni. ?rednie roczne zachmurzenie na Rostoczku jest najmniejsze w skali kraju (50-54%). W zwi?zku z ma?ym zachmurzeniem obserwuje si? najwi?ksze w Polsce ?rednie roczne warto?ci nas?onecznienia wzgl?dnego (45-53%). Najbardziej s?onecznym miesi?cem jest sierpie?.

WODY *Powierzchniowe i podziemne*

Krasnobrodzki Park Krajobrazowy le?y w strefie dzia?u wodnego Tanew – Wieprz i cz??ciowo San – Bug. Wody powierzchniowe na terenie Parku s? bardzo ubogie i nieliczne, reprezentowane przez krótkie odcinki Wieprza, ?ródlika Sopotu, Jacynki i stawy w dolinie Wieprza poni?ej Krasnobrodu. Rzeki te maj? wiele cech wspólnych, z których najbardziej charakterystyczn? jest to, ?e zaczynaj? si? stosunkowo daleko od dzia?u wodnego II rz?du. Dlatego te? rozleg?y pas mi?dzy dolin? Wieprza a ich ?ródłami pozbawiony jest powierzchniowych wód p?yn?cych. Du?y wp?yw na brak wód powierzchniowych na terenie Krasnobrodzkiego Parku Krajobrazowego ma budowa geologiczna. Przepuszczalne pod?o?e u?atwia wodzie opadowej przenikanie w g??b, tote? w wielu miejscach woda podziemna wyst?puje na du?ych g??boko?ciach, ponad 50 m, a nawet 100 m. Naturalne wyp?ywy wód podziemnych koncentruj? si? g?ównie w dolinach rzecznych. Spotka? tam mo?na wydajne ?ródła po?o?one najcz??ciej pod zboczami dolin. ?ródła stanowi?y niegdy? podstaw? zaopatrzenia w wod? wielu wsi. Najwi?ksz? rzek? Krasnobrodzkiego Parku jest Wieprz.

GLEBY

Na terenie Krasnobrodzkiego Parku Krajobrazowego wyst?puj? gleby: brunatne - wytworzone z ge?ów formacji kredowej; bielcowe – wytworzone z piasków; lu?ne, gliniaste i s?abo gliniaste wytworzone z lessów; mu?owo – bagienne; torfowe wytworzone z torfów torfowisk niskich. Znaczne? cz??? południowej i zachodniej cz??ci Parku stanowi? gleby brunatne wytworzone z ge?ów formacji kredowej. Wyst?puj? one miejscami tak?e w cz??ci południowo - wschodniej w okolicy Zielonego i na pó?noc od Krasnobrodu. Wschodni? cz??? Parku charakteryzuje mozaika gleb. Niewielkie powierzchnie zajmuj? gleby bielcowe wytworzone z piasków lu?nych, s?abo gliniastych i gliniastych, gleby torfowe oraz gleby wytworzone z lessów i utworów lesowatych. Ten ostatni ty gleb wyst?puje na

znacznych obszarach w północnej części Parku. Na północ od rzeki Wieprz znaczne obszary zajmują gleby bielcowe wytworzone z piasków luźnych. W dolinie Wieprza powyżej Krasnobrodu znajdują się gleby mułowo – bagienne, a poniżej gleby torfowe. (B. Dobrzański, S. Uziak 1969)

Wartość rolnicza gleb zależy w dużym stopniu od ich typu oraz charakteru ukształtowania terenu i stosunków wodnych. Warunki wodne środowiska są bardzo istotnym czynnikiem wpływającym na jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Największą powierzchnię zajmują tereny z przewagą gleb o okresowym niedoborze wody i o relatywnie optymalnej ilości wody, razem zajmują 4 585 ha, co stanowi ok. 73% powierzchni użytków rolnych. Tereny z przewagą o stałym niedoborze wody zajmują 910 ha, tj. 14,4% użytków, nieco mniej stanowią tereny z przewagą gleb o czystym i długotrwałym nadmiarze wody oraz okresowym nadmiarze wody.

FLORA

Ponad 60 % powierzchni Parku zajmują lasy. Najpospolitszym zbiorowiskiem leśnym jest bór wieży, a głównym gatunkiem lasotwórczym sosna, dominująca na około 75% powierzchni. Na 16% powierzchni leśnej gatunkiem dominującym jest jodła (leśnictwo Zielone, okolice na wschód od Jacni). Szata roślinna charakterystyczna dla tego zespołu zawiera rzadkie rośliny górskie takie jak: widłak wroniec (*Huperzia selago*), narecznica szerokolistna (*Dryopteris dilatata*), czartawa drobna (*Circaea alpina*), przytulia okrągłolistna (*Galium rotundifolium*), podrzeźbrowiec (*Blechnum spirant*), starzec Fuchsa (*Senecio fuchsii*), przęt purpurowy (*Prenanthes purpurea*) oraz wiele gatunków storczyków. Lasy liściaste reprezentowane są w Parku przez niewielkie pąty buczyny karpackiej (Jacnia, Szur). Do ciekawszych gatunków runa tego zbiorowiska należą: żywiec gruczołowaty (*Cardamine glanduligera*) i bulwkowaty (*Dentaria bulbifera*), wilczomlecz migdałolistny (*Euphorbia amygdaloides*), żywokost bulwiasty (*Symphytum tuberosum*), szawia lepka (*Salvia glutinosa*). W dolinie rzeki Wieprz wykształciły się olsy. W okolicach Hutek i Podklasztoru występują cenne zbiorowiska torfowiskowe ze specyficznymi gatunkami roślin. Są to: brzoza niska (*Betula humilis*), wierzba borówkolistna (*Salix myrtilloides*), widłak torfowy (*Lycopodium obscurum*), roszcizna okrągłolistna (*Drosera rotundifolia*) i długolistna (*Drosera anglica*), wkręta zwyczajna (*Hydrocotyle vulgaris*), przygiełka biała (*Rhynchospora alba*), turzycza strunowa (*Carex chordorrhiza*). Na prawym brzegu doliny Wieprza w Krasnobrodzie oraz na skraju lasu na południowy-wschód od Jacni spotkać można niewielkie zbiorowiska roślinności kserotermicznej. Spotkać tam można: oman szlachetny (*Inula conyzoides*), goryczkę orzęsioną (*Gentiana clausii*), czyściec kosmaty (*Stachys germanica*), opankę wąską (*Teucrium chamaedrys*).

FAUNA

Roztocze pod względem faunistycznym jest jak dotychczas słabo i fragmentarycznie rozpoznane. Badania tu prowadzone dotyczyły nielicznych grup fauny, w większości przypadków obejmowały teren Roztoczańskiego Parku Narodowego. Ze względu na ich bliskie położenie można przypuszczać, że te same gatunki zwierząt występują w obu parkach.

Do interesujących gatunków należą np. krocionogi (*Julidae*). Są zwierzętami żyjącymi w środowiskach wilgotnych, często w ściółce leśnej, mchach, w spróchniałym drewnie i pod kamieniami. Na obszarze Parku i strefy ochronnej występuje 16 gatunków spośród 82 stwierdzonych dotychczas w Polsce. Dwa gatunki *Cyrtolabus burzenladicus* i *Metaleptophylum* należą do elementu górskiego.

W rzece Wieprz występują raki. W Polsce raki podlegają ochronie jako gatunek zagrożony wyginięciem.

Na terenie Parku spotyka się bardzo rzadkie gatunki górskie pająków i gadów, takie jak: salamandra plamista, ropucha paskówka, spotkać tu można rysia. Nad akwenami żyje wiele gatunków ptaków, a mianowicie: żabodź niemy, nurogł, bąk, bączek, bocian czarny, trzmielojad, orlik krzykliwy, bąk stawowy, derkacz, zielonka, wóchatka, puszczyk uralski, zimorodek, dzięcioł zielonosiwy, dzięcioł białoogrzbiety, pliszka górska, muchołówka mała, muchołówka białoszyja i ortolan. W latach wcześniejszych zanotowano także obecność puchacza. Występuje tu także kilka gatunków nietoperzy: borowiczek, borowiec wielki, gacek wielkouch, mopek i mroczek późny.

FORMY OCHRONY PRZYRODY

W granicach Krasnobrodzkiego Parku Krajobrazowego znajdują się dwa rezerваты:

„Więty Roch” – rezerwat leśny z drzewostanem jodłowo-bukowym o charakterze naturalnym. Nazwa przyjęła się od znajdującego się tu miejsca kultu religijnego – kaplicy św. Rocha. Rezerwat ten znajduje się na liście europejskiej sieci ekologicznej NATURA2000 jako specjalny obszar ochrony siedlisk NATURA2000 PLH06022.

„Zarośle” – rezerwat przyrody chroniący obszar leśny drzewostanu jodłowo-bukowego naturalnego pochodzenia. Rezerwat ten znajduje się na liście europejskiej sieci ekologicznej NATURA2000 jako specjalny obszar ochrony siedlisk NATURA2000 PLO06028.

Pomniki przyrody ożywionej:

trzyrzędowa Aleja Królowej Marysieńskiej ciągnąca się od klasztoru w kierunku Majdanu Małego:

73 brzozy brodawkowate, 22 klony pospolite, 12 topól białych

Wólka Husińska: lipa drobnolistna

Szur: jodła pospolita, buk pospolity, wiąz szypułkowy, sosna pospolita, lipa drobnolistna

Krasnobród – Podzamek w zespole pałacowo-parkowym: 2 klony jawory, lipa drobnolistna

Pomniki przyrody nieożywionej:

Źródła w Hutkach

Objęte ochroną w 1995 r. Powierzchnia źródliska wynosi 1,13 ha. Wypływy w Hutkach są źródłami skalnymi, podziemnymi. Ze względu na rodzaj siły powodującej wypływy wody część z nich zalicza się do descenzyjnych (spływowe), a część do ascenzyjnych (podziemne). Warstwę wodonośną stanowi tu skały wieku kredowego.

Źródła w Husinach

Objęte ochroną w 1995 r. Powierzchnia źródliska wynosi 2,52 ha. Źródła w Husinach dają początek rzecze Wierzy, wpadającej do rzeki Sopot. Źródłowy obszar budują margle kredowe oraz trzeciorzędowe piaskowce i wapienie litotamniowe (pochodzenia glonowego).

Skałki ostańcowe na Wzgórzu „Kamień”

(348 m n.p.m.) koło Stanisławowa o powierzchni 0,10 ha. Objęte ochroną w 1961 r. Na wzgórzu tym występują liczne izolowane, graniaste bloki skalne o różnym stopniu modelowania. Są to formy skalne – wapienie biogeniczne miocenu-ostaniec wyższego poziomu wierzchwinowego. Wzgórze „Kamień” porośnięte jest lasem sosnowo-bukowym z domieszką grabu, brzozy i jodły. Przebiega tu zielony szlak turystyczny.

Wzgórze „Wapielnia”

– o powierzchni 1,74 ha i wysokości ok. 387 m n.p.m.. Ochroną objęte w 1992 r. Wapielnia znajduje się w odległości ok. 3 km. od Łuszczacza. Jest to ostatnie najstarsze rzeźby Roztocza, a jednocześnie najwyższy punkt na Roztoczu środkowym. Wznosi się 20 m ponad wyższy poziom wierzchwinowy. Zbudowana jest z odpornych wapieni mioceńskich. Przez to trakcyjne krajobrazowo miejsce przebiega zielony szlak turystyczny.

Stanowisko dokumentacyjne „Kamieniołom”

utworzone na nieczynnym wyrobisku w Krasnobrodzie-Podzamku. Obejmuje powierzchnię 0,90 ha., objęte ochroną w 1995 r. wzniesienie wynosi 314 m n.p.m. Występują tu skały wapienno-krzemionkowe (gezy), w składzie których dominują krzemionka i węglań. Miejsce to pełni funkcję dydaktyczno-naukową, ponieważ znaleźć tu można skamieniałości sprzed milionów lat. Na szczycie powstała baszta – punkt widokowy, z której podziwiać można panoramę Krasnobrodzkiego Parku Krajobrazowego.

Użytek ekologiczny „Belfont” (z fr. *belle-pierre*, fontanie-źródło)

utworzony został 26 maja 2000 r. Obszar objęty ochroną o powierzchni 5,06 ha położony jest na terenie wsi Hutki. Źródło podziemne znajdujące się w północnej części chronionego terenu, zasila swoimi wodami pięć stawów. Dogodne warunki do życia znalazł tu bóbr europejski (*Castor fiber*). Mokradła i oczka wodne obfitują w roślinność

bagienn?. Teren u?ytku jest pozosta?o?ci? naturalnego krajobrazu Rostocza ?rodkowego. Skupienie na tak ma?ej powierzchni wielu elementów ?rodowiska przyrodniczego czyni ten obszar bardzo atrakcyjnym. Rang? terenu podnosz? walory historyczne. To tutaj królowa Marysie?ka (wtedy jeszcze ?ona Jana „Sobiepana” Zamojskiego) umawia?a si? na schadzki z Janem III Sobieskim. Poza tym postawiono tu krzy? ku pami?ci powsta?com styczniowym (1863 r).

WALORY KULTUROWE

TURYSTYKA

?CIE?KA PRZYRODNICZO – HISTORYCZNO – DYDAKTYCZNA WOKÓ? KRASNOBRODU: poprowadzona zosta?a przez najciekawsze miejsca rezerwatu „?w. Roch” i okolic Krasnobrodu. Na trasie ustawiono 16 tablic informacyjnych opisuj?cych najciekawsze elementy przyrodniczo-historyczne danego miejsca. D?ugo?? ?cie?ki wynosi ok. 15 km. Przeznaczona jest dla turystów pieszych i rowerowych. Na trasie przygotowano 3 parkingi z urz?dzeniami turystycznymi i miejscami na ogniska. Szczegó?owy opis trasy zawiera informator pt.: „?cie?ka przyrodniczo-historyczno-dydaktyczna wokó? Krasnobrodu”.